

Lars Henriksson

Så var det första maj 1914

2014 var 100 år efter 1914, det år då första världskriget bröt ut och då ledningarna i de flesta arbetarpartierna drogs med i den nationalistiska yran, slöt upp bakom det "egna" landets krigsansträngningar och förrådde sina egna högtidliga utfästelser om internationell solidarisk kamp mot kriget som sådant.¹

Här återges utdrag ur ett tal som Lars H höll 1 maj 2014 i Göteborg och som publicerades i *Tidsignal* nr 12, 2014. Talet följs av ett utdrag ur Wilhelm Mobergs *Soldat med brutet gevär*, som publicerades i anslutning till LH:s tal i samma *Tidsignal*.

Så var det första maj 1914. På banéren stod de vanliga kraven: 8-timmarsdag, rösträtt, socialism och så vidare. Men den överhängande frågan var freden. Krigsmolnen hade länge hopat sig i Europa och hållningen från arbetarrörelsen var entydig: Man lovade internationell solidaritet och Internationalen sjöngs med ord om fred mellan folken och krig mot tyrannerna.

Den här gången var det inte bara fromma förhoppningar. Den International man sjöng om hade vuxit till en mäktig massorganisation. En kraft med verklig förmåga att stoppa kriget. Och om det värsta ändå hände, och kriget trots allt bröt ut, skulle den användas till att välta det gamla systemet över ända.

Tre månader senare, 4 augusti, brakade helvetet lös. Det som Andra Internationalen byggt upp under årtionden smulades sönder när dess ledare släppte allt vad de lovat och lämnade ut sina medlemsmassor till krigets köttkvarn. Namn som Verdun, Somme, Marne, och Gallipoli blev symbolen inte bara för miljoner unga döda. Där dog även drömmen om en annan värld.

Där lades också grunden för nästa våg av barbari, när dessa namn bara en generation senare ersattes av nya: Guernica, Auschwitz, Nanking, Hiroshima. Ja, hela det blodiga 1900-talets historia och huvuddragen av den värld vi ännu lever i, avgjordes under dessa sommarmånader för hundra år sedan.

Vi har ganska länge vant oss vid att väpnade konflikter pågår någon annanstans, som de eviga krigen i Afghanistan eller Irak, där Sverige på sin höjd deltagit i USA:s expeditionstyrkor. Eller i det vidriga inbördeskriget i Syrien, där mördarregimen i Damaskus, beväpnad till tänderna, för terrorkrig mot den egna befolkningen. Hur som helst, det pågår någonstans långt, långt borta.

Ett årtal är ju bara en siffra och det finns ingen magi i den men det är svårt att låta bli att tänka 100 år tillbaka och det som händer i Ukraina visar hur fort saker och ting kan ändra sig. Och även om vi väl inte går mot den okontrollerbara händelseavinen i ett augusti 1914, har Ukraina varit ett slags diagnostiskt krisprov. Resultatet är deprimerande. Det visar till exempel hur tunn den demokratiska fernissan är hos det politiska maktskiktet i väst. Utan att blinka stödde de Ukrainas nya regering med antisemiter och öppna fascister på höga poster. Sådant går lätt att svälja så länge de lovar att agera indrivningsmän åt IMF.

Och när Putin och hans rövarbaroner å andra sidan spelar ut nationalismen och använder krisen för att öka sin makt, svarar väst med militär upptrappning. USA sänder F15-plan till Baltikum.

Över hela Europa skramlas det med vapnen och i det fredsälskande Sverige träter regering och opposition om vem som kan rusta upp mest. Regeringen har beslutat att öppna svenskt

¹ Sverige drogs inte med i kriget, men uppvisade samma reaktioner som andra socialdemokratiska partierna. Om detta se [Den svenska arbetarrörelsen och första världskriget](#) av Anders Hagström.

luftrum för NATO:s spaningsplan. Till och med Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt talar om att det är viktigt att ”nationellt ... höja försvarsförmågan”.

Spelet runt Ukraina leder inte till en världsbrand. Men med 100-årsminnet i bakhuvudet är deras reflexmässiga slutsats att Sverige måste rusta upp obehaglig nog – en påminnelse om att krigsfaran aldrig kommer att försvinna.

I ett system som bygger på hänsynslös konkurrens finns i kristider alltid risken för att denna konkurrens får en fortsättning med andra, våldsamma medel. *Därför är det fortfarande arbetarrörelsens första plikt att bekämpa militarism och nationalism!*

Den egna verkligheten är alltid mer kaotisk och svårare att orientera sig i än historieböckernas. Ukraina, inte minst, är en påminnelse om det.

Där finns alltid gränskränkningar, övergrepp, påhittade eller verkliga, politiskt maktspel, tokiga ledare och ärkehertigar som blir skjutna.

Och vad händer när mörkret sluter sig kring oss och höstvindarna tar fart, när ministrar talar allvarstyggt om hotet mot nationen, slaskpressens löpsedlar skriker efter hämnd för nationella oförrätter och hatpolitiker profiterar på rädsla och osäkerhet? Ingen kan på förhand säga vem som då står emot och vem som viker undan eller till och med hittar argument för att yla med vargarna. Det gick så lätt i arbetarrörelsen hösten 1914: Det var det tsaristiska mörkret som skulle bekämpas, eller den preussiska militarismen, eller den brittiska imperialismen och så vidare.

Vilhelm Moberg: Det stora sveket

Utdrag ur Vilhelm Mobergs *Soldat med brutet gevär* Bonniers 1944, omslaget tecknat av Albin Amelin

På måndagen stoppade han avskriften av Andra Internationals resolution i blusfickan, när han gick ner till torvbärgningen. Men han läste aldrig upp den för kamraterna. Torvbärarna läste i stället färska tidningar under middagsrasten.

Kriget hade brutit ut. Ingen generalstrejk, ingen järnvägsstrejk. Ingen enda lokförare nekade köra trupptåg, ingen enda stationskarl nekade att lägga om växlarna, inte ett enda gruskorn på rälsen hindrade trupptågens gång. Människoslakten var påbörjad.

Valter kastade Andra Internationals resolution i diket och trampade den ner i dyn, djupt ner

i dyn.

Kamraterna talade om kriget. De bar in torv i ladorna och gick och knäade med tunga bårar på sviktande plankor och landgångar, och de talade om kriget. Om militaristernas krig. Om andra kamraters svek mot varandra. Om det stora, stora, obegripliga Förräderiet. Om sveket mot den höga Idén, mot kamratskapets Idé.

För det var ledarnas svek och förräderi detta. De hade förpliktigt sig att hindra kriget. Och så mobiliserades icke fredens soldater, arbetarna. Det ljöd ingen signal till generalstrejk... Arbetarledarna hade stått och pratat skit på kongresser. Ner i helvetet med resolutionen, lika djupt ner som Andra Internationalen hade sjunkit!

Arbetarna skulle ha gjort det. De skulle ha brutit sönder gevären. Av bourgeoisien väntade ingen klok människa någon världsfred. Kungar och kejsare samlade ära från folkslakten. Officerare hade slakten som sitt yrke. Fältprästerna, dessa Fridsfurstens efterföljare i slaktardräkt, välsignade gevären i stället för att bryta sönder dem och bad ivrigt till Gud, att han skulle ordna med ett lyckat blodbad. Och kapitalisterna förtjänade pengar på att tillverka gevären. Det var bara arbetarna kvar att hoppas på. Deras världskamratskap skulle ha frälst folken.